

RİSK TOPLUMUNDA YAŞLILIK: YAŞLILIKTA DİJİTAL TEKNOLOJİ KULLANIMI VE DİJİTAL BÖLÜNME RİSKİ

Hüseyin KOÇAK*, Muhammet KESKİN**

Gönderim Tarihi: 06.12.2023 - Kabul Tarihi: 13.09.2024

Koçak H., & Keskin, M. (2024). Risk toplumunda yaşlılık: Yaşlılıkta dijital teknoloji kullanımı ve dijital bölünme riski. *Etkileşim*, 14, 318-344.
<https://doi.org/10.32739/etkilesim.2024.7.14.270>

Bu çalışma araştırma ve yayın etiğine uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

Öz

Bu çalışma, yaşlı bireylerin dijital teknoloji kullanımı ile dijital bölünme kavramı arasındaki ilişkiyi risk toplumu yaklaşımı temelinde incelemektedir. Risk toplumu, ilk olarak Ulrich Beck tarafından ortaya atılan ve daha sonra Anthony Giddens tarafından 'risk' ve 'geç modernite' kavramları üzerinden geliştirilen bir yaklaşımdır. "Risk toplumu" fikrine dayanan risk toplumu teorisi, modern toplumlarda risklerin artışına ve bu risklerin sosyal, ekonomik ve siyasi sonuçlarına odaklanan teorik bir çerçeveyi ifade etmektedir. Bu bağlamda araştırma, Giddens ve Beck'in çalışmalarında ortaya koydukları modern toplumlarda risk ve belirsizliklerin arttığı fikrine dayanmaktadır. Risk toplumu yaklaşımı, demografik yaşlanmanın merkezinde yer alan çağdaş toplumun karşılaştığı riskleri anlamak ve yönetmek için kritik önem taşımaktadır. Modern çağda yaşlı insanlar çevresel, sağlık, finansal, sosyal, psikolojik ve teknolojik riskler gibi birçok alanda sorunlarla karşılaşabilmektedir. Risk toplumu teorisinden yola çıkan bu çalışma, günümüz toplumlarında yaşlı bireylerin dijital teknoloji ile etkileşimini, dijitalleşmenin yaşam kalitesi üzerindeki etkilerini ve dijital dünyada karşılaştıkları riskleri teorik bir yaklaşımla sosyolojik bir perspektiften incelemektedir. Buna ek olarak, araştırma kapsamında Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması veri setleri analiz edilerek dijital bölünmenin yaşlı bireyler üzerindeki etkileri detaylandırılmıştır. Ayrıca literatür taraması ile dijital bölünme riski, yaşlı bireylerin dijital teknolojilere uyum sağlama çabaları ve bu süreçte karşılaştıkları engellerin toplumsal yapı ile ilişkisi araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve ekonomi gibi değişkenler yaşlı bireylerin dijital ve bilişim teknolojilerini kullanma eğilimlerini etkileyen en önemli faktörler arasında yer aldığı anlaşılmıştır. Bu faktörler aynı zamanda teknolojiye erişim, teknolojiye yönelik tutumlar, bilişsel yetenekler ve sosyal destek ağlarının kullanımını da etkilemektedir.

Anahtar Kelimeler: risk toplumu, yaşlılık, bilgi ve iletişim teknolojileri (bit), dijital teknoloji, dijital bölünme.

* Profesör Doktor, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Afyon, Türkiye.
kocak@aku.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2648-4384

** Doktora Öğrencisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon, Türkiye
muhammetkeskin2023@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3474-1221

AGING IN A RISK SOCIETY: DIGITAL TECHNOLOGY USE AND THE RISK OF DIGITAL DIVIDE IN OLD AGE

Hüseyin KOÇAK*, Muhammet KESKİN**

Received: 06.12.2023 - Accepted: 13.09.2024

Koçak H., & Keskin, M. (2024). Risk toplumunda yaşlılık: Yaşlılıkta dijital teknoloji kullanımı ve dijital bölünme riski. *Etkileşim*, 14, 318-344.
<https://doi.org/10.32739/etkilesim.2024.7.14.270>

This study complies with research and publication ethics.

Abstract

This study examines the relationship between older individuals' use of digital technology and the digital divide concept based on the risk society approach. Risk society is an approach first proposed by Ulrich Beck and later developed by Anthony Giddens through the concepts of 'risk' and 'late modernity'. Based on the idea of 'risk society', risk society theory refers to a theoretical framework that focuses on the increase in risks in modern societies and the social, economic, and political consequences of these risks. In this context, the research is based on the idea that risks and uncertainties are increasing in modern societies, which Giddens and Beck put forward in their studies. The risk society approach is critical for understanding and managing the risks faced by contemporary society, which is at the center of demographic aging. In the modern age, older people may face problems in many areas, such as environmental, health, financial, social, psychological, and technological risks. Based on the theory of risk society, this study examines the interaction of elderly individuals with digital technology in today's societies, the effects of digitalization on quality of life, and the risks they face in the digital world from a sociological perspective with a theoretical approach. In addition, within the scope of the research, the data sets of the Household Information Technology (IT) Usage Survey of the Turkish Statistical Institute (TURKSTAT) were analyzed, and the effects of the digital divide on elderly individuals were detailed. Furthermore, through a literature review, the relationship between the risk of the digital divide, the efforts of elderly individuals to adapt to digital technologies, and the barriers they face in this process with the social structure were investigated. According to the research results, variables such as age, gender, education level, and economy are among the most significant factors affecting the tendency of elderly individuals to use digital and information technologies. These factors also affect access to technology, attitudes towards technology, cognitive abilities, and utilization of social support networks.

Keywords: risk society, aging, information and communication technologies (ICT), digital technology, digital divide.

*Professor Doctor, Afyon Kocatepe University, Faculty of Sciences and Literature ,Afyon, Türkiye.
kocak@aku.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2648-4384

** PhD Student, Afyon Kocatepe University, Institute of Social Sciences, Afyon, Türkiye
muhammetkeskin2023@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3474-1221

Giriş

Sosyal bilim alanındaki araştırmacılar toplumların geçirdiği tarihsel ilerlemeyi görmek ve toplumsal sorunları açıklamak amacıyla çeşitli teoriler kullanmışlardır. Sosyoloji disiplinde geliştirilen teoriler genellikle, toplumsal değişimin temel nedenlerini ve toplumların gelişimini anlamaya yönelik katkı sunma çabasında olmuştur. Toplumsal yapılar, geleneksel dönemden sanayi dönemine, sanayi döneminden modern döneme kadar uzanan bir süreçte değişime uğramıştır. Bu değişimi anlamak ve toplumların evrimini izlemek için birçok araştırmacı tarihsel perspektif yaklaşımını kullanmıştır. Tarihsel olarak yapılan bu analizler, geçmişteki olayların ve süreçlerin anlaşılması, günümüzdeki toplumları anlamak ve gelecekteki olası eğilimleri tahmin etmek için sosyoloji disiplinine önemli bir temel oluşturmaktadır. Alman sosyolog Ulrich Beck bu anlayışla, geleneğin modernleşmesi ile sanayi toplumunun modernleşmesi ya da kendi analogisiyle “klasik modernleşme” ile “dönüşlü modernleşme” arasındaki ayrımı analiz etmeye çalışmıştır (Beck, 2011, s. 10).

Sanayi sonrası modern toplumların yaşamış olduğu süreci anlamak ve günümüz toplumlarını daha iyi tanımlamak için Beck tarafından ortaya atılan, Anthony Giddens ve Niklas Lukman tarafından geliştirilen risk toplumu yaklaşımı, modern toplumu anlamaya yardımcı olan önemli bir teori olarak kabul edilmektedir (Soydemir, 2011, s. 169; Saf, 2017, s. 163). Bu kuram, sanayi toplumundan farklı olarak, teknoloji ve sanayileşme nedeniyle ortaya çıkan yeni risklerin hâkim olduğu “yeni bir toplumun” varlığına işaret etmektedir. Sanayi sonrası oluşan yeni toplum yapısında risklerin sayısı, türü ve yapısında önemli değişiklikler olmuştur. Örneğin sanayi geliştikçe bireylerin iş ve çalışma hayatına aktif katılımı artmış, çeşitli hizmet ve ürünlere daha kolay erişilmiştir. Bu durum, toplumsal, teknik ve küresel açıdan birtakım riskleri de beraberinde getirmiştir (Beck, 2005, ss. 33-34; Gencer, 2021). Beck’e göre risk toplumu, “insanların bilgi ve teknolojileri yanlış ya da kötü amaçlı kullanmalarıyla bütün dünyayı tehlikeye sokmaları sonucunda ortaya çıkan yapıyı” ifade etmektedir (Şen & Koç, 2002, s. 933’ten akt. Sungur, 2019, s. 83).

Risk toplumu yaklaşımını moderniteyle ilişkilendiren ve yeni risklerin modernitenin sonuçları olduğuna dikkat çeken Giddens’a (2010, ss. 13-14) göre ise, “modernite bir risk kültürüdür” ve önceki toplumlardan çok daha farklıdır. Modernite günümüzde belirli alanların ve yaşam biçimlerinin riskli olma durumunu azaltırken, önceki çağlarda neredeyse hiç bilinmeyen yeni risk parametrelerini ortaya çıkarmaktadır. Bu risk parametreleri, çağdaş sosyal sistemlerin küreselleşmiş yapısı nedeniyle oldukça yüksek seviyede riskler içermektedir. Üst modern çağ olarak da Giddens’in betimlediği geç modern çağ, korkunç olaylarla doludur, ancak bunun nedeni, kaçınılmaz felâketler içermesi değil, önceki kuşakların karşılaşmak zorunda kalmadığı yeni risklere ve tehlikelere yol açmasıdır.

Günümüzde çoğu gelişmiş ülke, iki önemli toplumsal eğilimin etkisi altındadır: Birincisi yaşlanan nüfus; ikincisi ise toplumun geniş kesimleri tarafından

kullanılan Bilgi ve İletişim Teknolojileri'nin (BİT) giderek daha çok benimsenmesidir. Bu konuda yapılan birçok araştırma, yaş ve dijital bölünme arasında güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Krueger ve diğerleri, 2018; Zhou ve diğerleri, 2022; Chee, 2023; Papí-Gálvez & La Parra-Casado, 2023). Bu ilişkinin genellikle yaşlı bireylerin BİT kullanımının diğer yaş gruplarına kıyasla daha az olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Neves ve diğerleri, 2013, s. 22). Akademik literatürde ve kamusal söylemlerde, yaşa dayalı dijital eşitsizliğin sosyolojik bir perspektifle eleştirel olarak incelendiği görülmektedir. Bu doğrultuda, "teknofobi", "dijital cehalet" ve "teknoloji kullanmama" gibi kavramlarla tanımlanan homojen bir grup nitelmesi yapılmaktadır. Kırılgan, bakıma muhtaç, düşük sosyoekonomik ve eğitimsel geçmişe sahip yaşlılar, genellikle tek tip bir grup olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca yaşlılarla ilgili dijital teknoloji kullanımı üzerine yapılan araştırmaların yetersiz olduğu düşünülmektedir (Neves ve diğerleri, 2018, s. 236).

Dünya, 21. yüzyılda demografik yaşlanma sorunuyla karşı karşıyadır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler de benzer bir süreç yaşamaktadır. Türkiye'de yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı 2017 yılında %8,5 iken, 2022 yılında bu oran %9,9'a yükselmiştir. Bu verilere göre, son beş yılda yaşlı nüfusun %22,6 oranında arttığı anlaşılmaktadır (TÜİK, 2023). Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı 2023 yılı itibarıyla %10,2'ye ulaşmıştır (TÜİK, 2024). Tufan'ın (2015) da vurguladığı gibi, Türkiye'de demografik dönüşüm, beraberinde yeni sosyal riskleri ve sorunları getiren bir süreci ifade etmektedir. Bu nedenle, sosyal politikaların revize edilmesi ve demografik dönüşümün yarattığı sorunlara karşı etkili çözümler geliştirilmesi gerekmektedir. Demografik değişimin neden olduğu riskler ve problemlerle başa çıkmak için gerekli önlemler alınmalıdır. Vatandaşların kendi sosyal zorluklarının üstesinden gelebilmeleri için gerekli yetenekleri kazanmaları teşvik edilmelidir. Aynı zamanda, sosyal sorunların etkileriyle başa çıkmak adına adımlar atılmalı, bireylerin ve grupların yaşam koşulları güvence altına alınmalıdır (Tufan, 2016a, s. 6). Dijital teknoloji okur yazarlığının yaygınlaştırılması, yaşlıların bilişim teknolojilerinin kullanımına yönelik yapılması gereken düzenlemeler ve uygulamalar da bu bağlamda değerlendirilebilir.

Yaşlılık ve yaşlanmanın beraberinde getirebileceği riskleri ele alırken, sadece günümüzdeki yaşlı bireylerin mevcut durumunu değil aynı zamanda geleceğe dair riskleri ve demografik dönüşümün toplumsal yaşlanma dinamiklerini de göz önünde bulundurmak gerekir. Çünkü yaşlılık ve yaşlanma, beraberinde getirebileceği riskler nedeniyle incelenmesi gereken önemli bir konudur. Gelecek nesillerin potansiyel risklerine dikkat çekilerek risk kavramı ele alınmalıdır. Yaşlanma ve yaşlılıkla ilişkilendirilen risklerin yönetimi, mevcut yaşlanma algısının değişmesini gerektirmektedir. Artık yaşlanma ve yaşlılık, yalnızca tıbbi bir bakış açısıyla değil, daha geniş bir perspektifle ele alınmalıdır (Tufan, 2016b, s. 101). Bu bağlamda, mevcut yaşlanma algısının değişmesi, yaşlılığın yalnızca fiziksel ve tıbbi sorunlarla sınırlı bir dönem olarak görülmesi yerine, bireyin yaşam deneyimlerini, toplumsal rollerini ve sosyal katılımını da içeren çok yön-

lü bir olgu olarak yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Araştırmanın temel amacı da bu perspektifi desteklemek üzere, Beck ve Giddens'in risk toplumu ve geç modernite yaklaşımlarından yola çıkarak, yaşlı bireylerin dijital teknoloji kullanımları ile dijital bölünme kavramı arasındaki ilişkiyi sosyolojik bir bakış açısıyla incelemektir. Bu çalışma, yaşlı bireylerin dijital teknolojilere uyum sağlama süreçlerini, karşılaştıkları engelleri ve dijital bölünme riskini anlamaya yönelik teorik bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, bu kavramların Türkiye'de yapılan çalışmalarda daha kapsamlı bir şekilde yer bulmasını sağlayarak, gelecekteki araştırmalara yön vermesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda, araştırma şu sorulara odaklanmaktadır: Yaşlı bireylerin dijital teknolojiye uyum süreçleri nasıl gerçekleşmektedir? Dijital teknoloji kullanımında karşılaştıkları temel engeller nelerdir? Dijital bölünme kavramı, yaşlı bireyler açısından nasıl bir risk oluşturmaktadır? Son olarak, yaşlı bireylerin dijital teknolojilere adaptasyonu, Beck ve Giddens'in risk toplumu ve geç modernite yaklaşımları çerçevesinde nasıl değerlendirilebilir?

Yöntemsel Yaklaşım

Bu araştırma, yaşlı bireylerin dijital teknolojilere erişimi ve bu süreçte karşılaştıkları zorlukları sosyolojik bir bağlamda analiz etmektedir. Beck ve Giddens'in risk toplumu ve geç modernite teorileri çerçevesinde, yaşlıların dijital dünyaya entegrasyonu ve bu süreçte ortaya çıkan dijital bölünmenin yaşlı bireyler açısından toplumsal etkileri üzerinde durulmaktadır. Araştırmanın teorik temeli, modern toplumların karmaşık ve belirsiz risklerle nasıl başa çıktığını ve bireylerin bu toplumsal yapılar içinde nasıl hareket ettiğini ele alan risk toplumu yaklaşımına dayanmaktadır. Araştırmada, yaşlı bireylerin dijital teknolojilere erişim ve kullanımındaki engelleri anlamak ve bu engellerin toplumsal yapıyla olan ilişkisini ortaya koymak için kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Araştırmanın bir diğer önemli boyutu ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'in çeşitli dönemlere ait *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması* veri setlerinin incelenmesidir. Bu yöntemsel yaklaşım, dijital bölünmenin yaşlı bireyler üzerindeki etkilerini inceleyerek genel eğilimleri belirlemeyi ve sosyolojik bir perspektif sunmayı hedeflemektedir.

Literatür tarama yöntemi

Araştırmada, bireylerin dijital teknolojiye uyum süreçlerini ve karşılaştıkları engelleri analiz etmek amacıyla kapsamlı bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Bu tarama sürecinde, "Yaşlı Bireylerin Dijital Teknolojiye Uyum Çabaları ve Karşılaştıkları Engeller" ve "Yaşlılıkta Dijital Teknolojilerin Kullanımı ve Dijital Bölünme Riski" konularıyla ilişkili çalışmalar incelenmiştir. Literatür taraması, dijital bölünmenin anlaşılmasına yönelik olarak yaşlı bireylerin dijital teknolojileri ve interneti kullanım amaçları ile sıklıklarına odaklanan çalışmalara dayanmaktadır.

Veri setleri ve analizi

Araştırmada kullanılan veri setleri, Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) çeşitli dönemlere ait *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırma* sonuçlarına dayanmaktadır. Bu veri setleri şunlardır: *2004-2022 dönemi Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması*, *2014-2019 Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması*, *2016 Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması*, *2017-2022 Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması* ve *2018-2022 Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması*. Araştırmada kullanılan bu ikincil veri setlerine, yaşlı bireylerin dijital teknolojileri kullanım sıklıklarını, internet kullanım amaçlarını, dijital becerilerini ve bu teknolojilere erişimde karşılaştıkları engelleri ortaya çıkarmak ve genel eğilimleri anlamak amacıyla yer verilmiştir. Bu bağlamda araştırma, ikincil veri setlerini kullanarak ve belirlenen teorik çerçeve doğrultusunda kapsamlı bir literatür taraması analizine dayanmaktadır. Dijital bölünmenin yaşlı bireyler üzerindeki etkilerini risk toplumu yaklaşımı çerçevesinde değerlendirmek amacıyla mevcut istatistiksel veriler detaylı bir şekilde incelenmiş ve ortaya çıkan sonuçlar tablolar ve şekillerle desteklenmiştir.

Araştırmanın sınırlılıkları

Bu araştırma, teorik bir çerçeveye dayandığı için ampirik verilere dayalı çıkarımlardan ziyade mevcut literatür üzerinden elde edilen bilgilerle sınırlıdır. Kullanılan veri setleri ve literatür, belirli bir zaman aralığını kapsamaktadır. Bu doğrultuda, araştırma Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2004-2022 dönemini kapsayan *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması*, *2014-2019 Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması*, *2016 Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması*, *2017-2022 Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması* ve *2018-2022 Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması* veri setlerinden oluşmaktadır. Bu veri setleri yaşlı bireylerin dijital teknolojilere erişim ve kullanım trendlerini anlamak için önemli bilgiler sunmakta ancak kullanılan veri setleri belirli bir zaman dilimini kapsadığından daha eski ve daha yeni veriler, bu çalışmanın kapsamı dışında kalmaktadır. Öte yandan, sosyolojik analizler genel geçer kavramlar ve teoriler çerçevesinde yaşlı bireylerin dijital teknolojiye adaptasyon süreçlerini incelemekte olup veri setlerinin sonuçları bireysel farklılıkları detaylı bir şekilde yansıtamamaktadır. Bu nedenle araştırmanın bulguları genel eğilimleri ortaya koyma ve teorik çerçeveyi yansıtmakla sınırlıdır.

Risk ve Yaşlılık: Kavramsal Çerçeve

Risk kavramı ilk kez dünyanın birçok yerine yolculuk yapan Batılı kâşifler tarafından kullanılmıştır (Sungur, 2019, s. 79). Bu tanımdan risk kavramının daha önceki çağlarda yeni şeyler keşfetme veya bir macera yaşama arzusuyla ilişkilendirildiği anlaşılmaktadır. Kristof Kolomb gibi yeni ülkeler ve kıtalar keş-

fetmek için yola çıkan kaşifler çeşitli riskleri göze almışlardır. Ancak bu riskler genellikle tüm insanlığı tehdit eden küresel tehlikeler olarak sınıflandırılan risklerden farklıdır. Daha çok nükleer füzyon veya radyoaktif atıkların depolanmasından kaynaklanan ve küresel riskler arasında yer alan tehlikeler, günümüz risk kavramının anlamını değiştirmiştir. Artık risk, cesaret ve macera değil, yeryüzündeki tüm hayatın kendi kendini yok etme potansiyeline sahip yeni bir anlam kazanmıştır (Beck, 2011, s. 24).

Risk kavramı, genellikle tehlike ve güvenlik terimleriyle birlikte sıkça kullanılsa da bu terimlerden farklı bir anlama sahiptir. Kavram, 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra özellikle 1970'li yıllardan itibaren güvenlik, tehlike ve tehdit anlamlarıyla birlikte öne çıkmaktadır (Koçak & Memiş, 2017, s. 254). 1970'lerde, "güven" kavramı teknolojik sistemlerin "güvenliğini" analiz etmek ve iyileştirmek amacıyla kullanılırken, "risk" kavramının kullanımı genellikle "doğa bilimleri" ile sınırlı kalmıştır (Powell & Wahidin, 2005, s. 70). Öte yandan modern toplumda risk ve güven konuları, sosyal bilimler tarafından 1980'lerde incelenmeye başlanmış, 1990'larda ise kapsamı genişletilmiştir. Sosyal bilimlerin gelişmesiyle birlikte, 'güven' ve 'risk' kavramları sosyolojik açıdan önem kazanmaya başlamış ve sosyal gerontoloji de bu değişime hızla uyum sağlamıştır (Powell, 2009, s. 65). Tehlike, olumsuz olayların meydana gelme potansiyelini ifade ederken, risk, bu olumsuz olayların gerçekleşme olasılığı şeklinde düşünülebilir. Güvenlik ise, tehlikelerin önlenmesi veya risklerin azaltılması için alınan önlemleri ifade etmektedir. Bu nedenle, risk kavramı, potansiyel tehlikelerin belirlenmesi, analiz edilmesi ve yönetilmesi için önemli bir araç olarak düşünülebilir. Son olarak risk kelimesinin, kavramsal boyutunun zaman içerisinde mekândan zamana doğru değiştiği düşünülmektedir (Sungur, 2019, s. 79).

Risk hem doğal yolla hem de insan düşünce ve eylemlerinin etkisiyle ortaya çıkmakta, bireyleri ve toplumları olumsuz bir biçimde etkilemektedir. İnsanlar her dönem çeşitli türden risklerle zorunlu olarak karşı karşıya kalmıştır. Ancak günümüzün riskleri, geçmiş dönemlerdekilere farklı bir nitelik taşımaktadır. Eskiden, toplumlar doğal dünyadan kaynaklanan ve insanların eylemleriyle ilgisi olmayan tehlikelerden yani dışsal risk olarak adlandırılan kuraklık, depremler, açlık ve fırtınalardan etkilenmişlerdir. Modern dönemde ise insanoğlu, üretilen bilgi ve teknolojinin bir sonucu olarak daha fazla risklerle karşı karşıyadır (Giddens, 2012, s. 1006).

Yaş, biyolojik temele dayanan kronolojik bir tanımı içerir ve bireyin tamamladığı bir aşama olarak kabul edilir (TÜİK, 2014). Yaşlı terimi, bireylerin yaş kategorilerine ayrılmasıyla birlikte ortaya çıkan bir değerlendirmedir. Birleşmiş Milletler (UN) yaşlı olarak 60 yaş ve üzerini yaşlı kabul ederken, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 65 yaş ve üzerindeki kapsayacak şekilde bir yaşlı tanımlaması yapmaktadır. Yaşlılık ise bireyin yaşam döngüsünde gerçekleşen fizyolojik, psikolojik ve sosyal değişimlerin meydana geldiği, yaşamın son evresine karşılık gelen bir dönem olarak bilinmektedir. Yaşlılık kavramına ilişkin yapılan

tanımlar genellikle bireyin gelişimsel dönemi referans alır ve gelişimsel açıdan değerlendirildiğinde, insan yaşamının 65 yaşından sonraki evresi yaşlılık dönemi olarak kabul edilmektedir (Canatan, 2015, s. 358). Günümüzde yaşlılık sadece biyolojik değil, aynı zamanda zihinsel, sosyal ve psikolojik boyutları değerlendirilmesi gereken karmaşık bir olgudur (WHO, 2015, s. 25).

Ulrich Beck: Risk Toplumu

Bilimsel ve teknolojik ilerlemeler sonucunda toplumlar, mevcut koşullara ulaşmış ancak bu süreçte çeşitli aşamalardan geçmiştir. Bu aşamalar, her biri öncekini aşan yeni bir geçiş dönemi olarak kabul edilmektedir. Örneğin, “bilgi toplumu” veya “tüketim toplumu” gibi terimler, yeni bir toplumsal sistemin oluşumuna işaret ederken, “post-modernlik”, “post-modernizm”, “sanayi sonrası toplum” veya “kapitalizm-sonrası” kavramları ise daha çok önceki toplumsal yapıların işlevsel olarak sona erdiği fikrine dayanmaktadır (Giddens, 1994a, s. 10). Sanayi sonrası oluşan yeni toplumsal yapıyı açıklamak için kullanılan terimlerden biri de “risk toplumu” kavramıdır. Alman sosyolog Ulrich Beck tarafından ortaya atılan bu kavram, 1986 yılında Almanca olarak yayınlanan ve daha sonra 1992’de Mark Ritter tarafından “Risk Society: Towards a New Modernity” başlığıyla İngilizceye çevrilen eserde ilk kez kullanılmıştır. (Çuhacı, 2007, s. 132; Sungur, 2019, s. 83).

Risk toplumu, çağdaş dünyanın yeni kuramları arasında yer alan ve sanayi sonrası toplumdaki ileri modern topluma doğru evrilen sosyolojik bir düşüncenin ürünüdür (Güneriok, 2015, s. 1). Başka bir ifadeyle göre risk toplumu, Soğuk Savaş dönemi sonrası toplumların güvenlik ve risk algılamasındaki değişiklikleri anlamak için geliştirilen teorik bir yaklaşımdır. Risk toplumu yaklaşımı modernliği ve Sanayi Devrimi’nin sonuçlarını temel alarak, çevresel, ekonomik ve güvenlikle ilgili yeni risklere dikkat çekmektedir. Beck’in risk toplumu yaklaşımı, kitlesel boyuttaki tehditlerin ve mağduriyetlerin değiştiği fikrine odaklanmaktadır (Bahar, 2009, s. 83). Risk toplumu düşüncesine göre, küresel dünya, kaos ve belirsizliklerle iç içedir. Bu kaos ve belirsizlikler, yeni bir sosyolojik bakış açısının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu yeni bakış açısı, “riskel insan” olarak tanımlanan yeni bir özneyi ortaya çıkarmıştır (Güneriok, 2015, s. 27). Risk toplumu teorisi bu açıdan, modernliğin artan karmaşıklığı ve gelecekteki muhtemel sonuçların öngörülememesi nedeniyle insanlığı belirsizliklerle dolu bir çağa taşıdığı tezine dayanmaktadır (Esgin, 2013, s. 683). Dolayısıyla bu teoriye göre modernliğin, teknolojik gelişmeler, küreselleşme ve bireyselleşme gibi bir dizi değişimin sonucunda, başlangıçta olduğunda çok daha ileri bir aşamaya geçtiği düşünülebilir.

Beck’in risk toplumu yaklaşımı temelde modernliğin sürekliliği dahilinde yeni bir toplumsal biçimi ifade etmektedir. Bu süreç aslında, klasik sanayi toplumunun yeniden biçimlenişine ilgilidir (Timur, 2017, s. 188). Beck, sosyal araştırmalar kapsamında sanayi toplumuna yönelik yapılan çalışmalarda öne çıkan ana eğilimin “sürekli devrimler yapan bir toplum” olduğunu belirtmektedir.

Ancak Beck, bu görüşe eleştirel bir yaklaşım getirir ve sanayi toplumunda aile, meslek, fabrika, sınıf, ücretli emek, bilim gibi birçok şeyin sürekli olarak değiştiği aynı zamanda önemli şeylerin değişmediği yönündeki diğer varsayımların kabul edilmesini eleştirmektedir. Ona göre, değişen tek şey toplumun biraz daha sanayileşmiş olmasıdır (Beck, 2011, s. 12).

Anthony Giddens: Geç Modernite ve Risk

Risk toplumu teorisi, Anthony Giddens tarafından risk ve geç modernite kavramları üzerinden geliştirilmiştir. Giddens'in risk söylemi, modernliğin analizleri sırasında ortaya çıkan bir yan ürün olarak değerlendirilmektedir. Bu açıdan Giddens, modernliği 17. yüzyıldan başlayan ve bütün dünyayı etkisi altına alan bir toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimi olarak tanımlamaktadır. Ona göre, modernleşme sürecinde, geleneksel toplum tamamen ortadan kalkmamıştır. Modernlik, geçmişin yerine, onunla etkileşime girerek kendini ortaya koymaktadır (Soydemir, 2013, s. 42). Giddens, modernitenin tamamlanmadığından söz eder ve içinde bulunduğumuz dönemi geç modernite olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle diğer araştırmacıların günümüz toplum yapısını tanımladıkları "postmodernite" kavramı yerine "modernite" terimini kullandığı düşünülmektedir (Sungur, 2019, s. 76). Risk toplumu konusunda birçok önemli çalışması olan Giddens, geç modernite dönemini üst modern dünya olarak tanımlamış ve geç modernitenin riskler ve tehlikelerle dolu bir dönem olduğunu vurgulamıştır (2010, s. 25).

Geç modernite döneminde riskler, zaman ve mekân boyutlarında büyük etkiler yaratmakta ve özelliklerini değiştirmektedir. Bu dönemde, risk kavramı özellikle belirsizlik ve güvensizlikle birlikte anılmaktadır. Ulrich Beck ve Anthony Giddens, geç modernite döneminde belirsizlik ve güvensizliğe karşı verilen tepkileri incelemişlerdir. Her iki araştırmacı bu doğrultuda düşünömsellik kavramını ortaya atmış ve kavramı politik bağlamda kullanmışlardır (Sungur, 2019, s. 83). Toplumların karşılaştığı riskler artık sadece bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal ve küresel düzeyde de değerlendirilmektedir. Bu nedenle, risklerin siyasal, ekonomik, çevresel ve sosyal boyutları üzerinde durulmaktadır.

Giddens'in, "geç modernite" kavramını, modern toplumların karşılaştığı riskler ve belirsizlikleri tanımlamak amacıyla "risk toplumu" kuramı üzerinden geliştirdiği anlaşılmaktadır. Giddens, moderniteyi, "modern" ve "geçmiş" arasındaki bir ayrım olarak değil, sürekli olarak değişen ve dönüşen bir süreç olarak ele almıştır. Bu sürecin daha sonraki aşamalarında ise, geleneksel ve sabit toplumsal yapılar yerine sürekli değişen, akışkan ve karmaşık bir toplumsal yapının ortaya çıktığı düşünülebilir. Bu toplumsal yapı, insanların karşılaştığı risklerin çeşitliliğini ve karmaşıklığını arttırmıştır. Dolayısıyla Giddens, bu riskleri tanımlamak ve açıklamak için "geç modernite" kavramını kullanmıştır. Böylelikle, Giddens, modernite sürecinin hem devamlılığını hem de değişimini vurgulamaktadır.

Teknoloji ve Toplum

İnsanlık tarihi boyunca, teknoloji, en ilkel aletlerden en karmaşık sistemlere kadar, bireyin toplumla ve doğayla olan ilişkisinde her zaman hayati bir rol oynamıştır. Özellikle, üretim, ulaşım ve iletişim sektörlerindeki hızlı teknolojik ilerlemeler, Endüstri 4.0 olarak da bilinen dijital teknolojilerin bir araya gelmesiyle toplumsal ve doğal yaşamın her alanında önemli değişiklikler yaratmıştır (Adaş & Erbay, 2022, s. 328). Teknoloji terimi, "teknikbilim" anlamına gelir ve teknoloji çeşitli yeni teknikleri araştıran bir bilimdir. Bu açıdan teknoloji, bilgi ve güç üretme, denetleme, işleme ve iletme araçlarının bir kombinasyonu olarak düşünülebilir. Bilgi iletişim teknolojisinin üç ana bileşeni bulunmaktadır. Bunlar; mikroelektronik, bilgisayarlar (makine ve yazılım olmak üzere) ve internettir (Yurtsever, 2011, ss. 222-226).

Teknoloji konusu 1980'lerden bu yana, günlük yaşamda sosyoloji alanındaki araştırmacılar tarafından giderek daha fazla ilgi görmeye başlamıştır. Sosyolojik açıdan teknoloji ve insanlar arasındaki ilişkiyi açıklayan iki farklı araştırma perspektifi bulunmaktadır. İlki, teknolojinin günlük yaşamdaki etkisini ortaya koyan "yaşam alanının sömürgeleştirilmesi" yaklaşımıdır. Bu aşamada teknolojinin günlük yaşamı nasıl yapılandığı ve düzenlediği üzerinde durulmaktadır. İkinci perspektif ise teknoloji, kültürel bir alan olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla teknoloji, sadece işlevsel bir araç olarak değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel boyutlara sahip bir unsurdur. Bu aşamada ise insanların teknolojiyi nasıl algıladığı, ona nasıl anlamlar yüklediği ve kültürel bağlamlar içinde nasıl değerlendirdiği üzerinde durulmaktadır (Pelizäus-Hoffmeister, 2016, s. 28). Bu iki perspektif, teknolojinin sadece pratik bir araç olmaktan öte, sosyal ilişkileri, yaşam biçimlerini ve kültürel değerleri nasıl etkilediğini anlamak için önemli bir bakış açısı sunduğu ve teknolojinin bireyler tarafından sadece bir ürün ya da hizmet olarak kullanılması değil, teknolojinin toplumu şekillendiren önemli bir faktör olduğu üzerinde durduğu anlaşılmaktadır.

Yaşlı Bireylerin Dijital Teknolojiye Uyum Çabaları ve Karşılaştıkları Engeller

Son yıllardaki teknolojik ilerlemeler, toplumun işleyiş biçimini dönüştürerek iş yaşamından sağlık hizmetlerine, sosyal ilişkilerden aile hayatına kadar her yaş grubundaki bireylere yaşamın tüm alanlarında önemli faydalar sunmuştur. Finlandiya'da yapılan bir araştırma, 75-89 yaş aralığındaki bireylerin dijital teknolojiye büyük ilgi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Araştırmaya katılanların yaklaşık %84'ü mobil telefon kullanmakta ve telefonlarını yanında taşıdıkları için kendilerini güvende hissettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca örneklemin beşte biri internet erişimine sahip iken, dörtte biri bilgisayar kullanmaktadır. Örneklemin altıda biri ise e-posta kullandığını söylemiştir. Özellikle arkadaşlarından ve akrabalarından interneti kullanma konusunda destek alan yaşlı bireylerin dijital teknoloji kullanma sıklığının destek almadığı dönemlere göre arttığı görülmüştür (UNFPA, 2012, s. 78). Elde edilen bu bulgular, dijital teknolojiye

erişim ve kullanımda desteğin önemli bir rol oynadığını gösterirken, bu durum dijital bölünme olgusuna da işaret etmektedir.

OECD'nin çalışmalarına göre dijital bölünme hem ülkeler arası hem de ülkeler içindeki farklılıkları göz önüne sererek dijital eşitsizliklerin yerel ve küresel düzeyde nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır. Özellikle, OECD üyesi ülkeler ile üye olmayan ülkeler arasında belirgin ölçüde eşitsizlikler dikkat çekmektedir. Bu eşitsizliklerin en temel nedenlerinden biri, altyapıya erişimdeki farklılıklardır. Temel telekomünikasyon altyapısına erişim, dijital bölünmenin değerlendirilmesinde kritik bir unsurdur ve bu altyapının mevcut olması, dijital hizmetlerin ve internet erişiminin sağlanmasında belirleyici bir etkiye sahiptir (OECD, 2001, s. 5). Dijital bölünmenin bu küresel boyutunun yanı sıra, daha derin bir eşitsizlik düzeyini ifade eden dijital uçurum da giderek daha belirgin hale gelmektedir. Özellikle, gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki teknolojiye erişim ve kullanım farkları dijital uçurumu gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda, Ay ve Kılıç'ın (2023) çalışması, Türkiye'deki dijital eşitsizliklerin global dijital uçurum konusundaki yerini açıkça ortaya koymaktadır. Türkiye, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika gibi gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında dijital altyapı açısından geri kalmaktadır. Şehirlerarası ve bölgeler arası dijital eşitsizlikler, kıyı bölgelerinde ve sanayileşmiş şehirlerde yüksek dijital erişim ile kırsal alanlarda düşük dijital erişim arasındaki farkları yansıtmaktadır. Ayrıca, eğitim seviyesinin düşük olduğu Doğu bölgelerde kadınların dijital teknolojiye erişimde yaşadığı zorluklar, Türkiye'deki dijital bölünmenin hem ekonomik hem de kültürel boyutlarını ortaya koymaktadır. Çalışmada, Türkiye'nin internet kullanım oranı, Asya, Avrupa ve dünya ortalaması verileri ile karşılaştırılmıştır. Türkiye'nin geniş bantlı internet kullanım oranı (%19), 2021 yılı dünya ortalamasının (%18) üzerinde olmasına rağmen, Avrupa ve Asya'nın hızlı büyüyen ekonomileriyle karşılaştırıldığında yine de düşük kalmaktadır. Bu veriler, Türkiye'nin global dijital uçurumun neresinde yer aldığını ortaya koymasının bakımından önemlidir.

Yaşlı bireylerin sosyalleşme süreçlerinde dijital teknolojilerin önemli bir rolü bulunmaktadır. Dijital araçlar sayesinde yaşlılar, günlük yaşantılarını zenginleştirerek yaşam kalitelerini artırma imkânı bulmaktadır. Yaşlı nüfus, teknolojik yeniliklere ayak uydurma konusunda çaba göstermekte ve her geçen gün teknoloji kullanım oranları artmaktadır. Ancak yaşın getirdiği fiziksel ve zihinsel değişiklikler nedeniyle, teknoloji kullanımında çeşitli zorluklarla da karşılaşabilmektedir (Tuna Uysal, 2020, s. 43). Yeni iletişim teknolojileri yaşlıların yaşamını kolaylaştıran önemli bir unsurdur. Bu doğrultuda, yaşlı bireylerin bağımlılığını azaltmak ve sosyal izolasyonlarını engellemek amacıyla iletişim ağlarının aktif tutulması yaşlılık döneminde son derece önemlidir. Bu yaklaşım, hem tanıdık bir çevrede yaşamının teşvik edilmesiyle yaşlıların yerinde yaşlanmasına olanak tanır, hem de teknoloji kullanımı sayesinde uzaktaki sosyal ağlarla kolay iletişim kurmalarını kolaylaştırabilir (Kalınkara & Sarı, 2019, s. 16).

Dijital teknolojinin hızla evrim geçirdiği günümüzde, yaşlı bireylerin bu

teknolojilere nasıl uyum sağladıkları ve bu teknolojileri nasıl benimsedikleri büyük bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Gelderblom ve Van Dyk (2010, s. 67) tarafından yapılan bir araştırma, yaşları 60-87 arasında değişen 46 yaşlı bireyle gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma, yaşlı bireylerin mevcut mobil telefon modellerini benimseme süreçlerine odaklanmıştır. Elde edilen bulgular, mevcut telefon modellerinin yaşlı bireylerin gerçek kullanım alışkanlıklarını yansıtmada yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Yaşlıların teknolojiyi sınırlı bir şekilde kullanma aşamasında oldukları ve teknolojiyi tamamen kabul etme veya reddetme eğiliminde olmadıkları da belirlenmiştir. Ayrıca, mevcut telefon modellerinin yaşlı bireylerin özel ihtiyaçlarını ve tercihlerini dikkate almadığı, aynı zamanda bu cihazların kullanıldığı sosyal bağlamı göz ardı ettiği tespit edilmiştir. Bu nedenle araştırma, mobil telefon üreticilerinin ve servis sağlayıcılarının yaşlı bireylere yönelik ürün tasarımı konusunda daha fazla çaba sarf etmeleri gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Genellikle yaşlı bireylerin bağımsızlıklarını ve yaşam kalitelerini sürdürmek için yeni teknolojileri öğrenme ve kullanma konusunda istekli oldukları ancak kendilerine fayda sağlamadığını düşündükleri teknolojileri benimsemelerinin düşük bir olasılık olduğu bilinmektedir (Heinz ve diğerleri, 2013, s. 42). Ayrıca teknolojinin maliyeti, cihazların kullanıcı dostu olması ve sistemlerin güvenliği konusunda da yaşlılar endişelenmektedirler. Bilgisayar kullanımı, e-posta ve internette kolayca gezinmek için çevrimiçi olarak kullanılabilen teknolojik araçlar dışında yaşlıların yeni ve ileri düzeydeki teknolojilere (akıllı ev teknolojileri gibi) hala şüpheyle yaklaştığına dair araştırma bulguları mevcuttur. Bu şüpheler arasında kişisel gizlilik ihlalleri, kullanıcı dostu olmama, yaşlılar için uygun bir eğitim olanağının bulunmaması gibi endişeler bulunmaktadır (Demiris ve diğerleri, 2004, ss. 91-92).

Yaşlı bireylerin teknoloji kullanımını benimsemelerine rağmen dijital teknoloji ya da bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma konusunda karşılaştıkları zorluklar ve engeller kapsamlı bir şekilde araştırılmıştır (Abbey & Hyde, 2009; Amaral & Daniel, 2016; Mubarak & Suomi, 2022). Gitlow (2014, s. 271) yaşlıların hangi tür teknolojileri kullandığı, bu teknolojileri nasıl kullandıkları ve dijital teknolojiyi kullanırken karşılaştıkları engellerin neler olduğunu incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre yaşlı katılımcıların çoğunluğu akıllı mobil telefonları ve bilgisayarları rahat bir şekilde kullandığı ancak tablet ve e-okuyucu gibi dijital teknolojileri daha az kullandıkları tespit edilmiştir. Sosyalleşme (arama ve e-posta gönderme gibi) ve internette gezinme yaşlılar için önemli aktiviteler arasında yer almıştır. Öte yandan yaşlılar alarm ve takvim gibi uygulamaları kullanmayı istediklerini de belirtmişlerdir. Bu araştırma ayrıca, yaşlıların teknoloji kullanımının önündeki bazı engelleri ortaya çıkarmıştır. Bu engeller arasında "bilgi eksikliği", "olumsuz tutumlar", "yaşa bağlı değişiklikler (görme ve işitme kaybı gibi)" ve "ince motor beceri zorluklar" yer almaktadır.

Yaşlı bireylerin güvenli bir internet ortamında aktivitelerini sürdürebilmeleri için yeterli siber güvenlik bilgilerine sahip olmaları son derece kritik bir

öneme sahiptir. Siber güvenlik tehditleri ve siber suçlar, önlem alınmadığı takdirde bireyleri, kurumları ve ülkeleri hem maddi hem de manevi olarak büyük zararlara uğratabilmektedir. Özellikle yaşlılar, diğer yaş gruplarına kıyasla internet ve dijital teknolojinin kullanımı hakkında daha az bilgiye sahip olmalarıyla öne çıkmaktadır. Diğer yaş grupları kadar yoğun bir şekilde internet ve dijital teknolojiyle ilişki kurmadıklarından dolayı, siber dünya hakkındaki bilgi seviyeleri de sınırlı olabilmektedir. Bu nedenle daha kolay siber risklere maruz kalabilen yaşlıların siber güvenliğini sağlamak için dijital ve bilişim teknolojilerinin ortaya çıkardığı güçlü ve zayıf yönlerinin bilinmesi ve bu konularda eğitim verilmesi gerekmektedir (Ölmez ve diğerleri, 2021, s. 779).

Sonuç olarak, yaşlı bireylerin dijital teknolojiye uyum süreçleri hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle dikkat çekmektedir. Dijital araçlar, yaşlıların sosyal bağlarını güçlendirme ve yaşam kalitesini artırma potansiyeline sahipken, bilgi eksikliği, olumsuz tutumlar ve yaşa bağlı fiziksel zorluklar gibi engeller, bu teknolojilerin etkin kullanımını sınırlamaktadır. Ayrıca, mevcut mobil telefon modellerinin yaşlı bireylerin kullanım alışkanlıklarını ve ihtiyaçlarını yeterince karşılamadığı, siber güvenlik konusundaki bilgi eksikliklerinin ise dijital tehditlere karşı yaşlıları daha savunmasız kıldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, teknoloji tasarımında yaşlıların özel gereksinimlerinin göz önünde bulundurulması ve kullanıcı dostu çözümler geliştirilmesi gerekmektedir. Yaşlı bireylerin dijital teknoloji araçlarını etkin bir şekilde kullanabilmeleri ve siber güvenlik konusunda bilinçlenmeleri için kapsamlı eğitim programlarının uygulanması, karşılaştıkları engelleri ortadan kaldırabilir ve dijital tehditlere karşı korunmalarını güçlendirebilir.

Dijital Bölünme

İnternet, günümüzde bilgiye erişmek için kullanılan en önemli araçlardan biridir. İnternete erişimi olmayanlar, eğitim, iş, sağlık ve sosyal yaşam gibi birçok alanda dezavantajlı hale gelebilmektedir. Günümüzde internetin günlük yaşamın bir parçası haline gelmesiyle birlikte, interneti kullanmayan bireylerin toplumsal dışlanma riskiyle karşı karşıya kalmaları yüksek bir ihtimaldir. Yaşlı bireyler arasında dijital bölünme genellikle düşük "bilgisayar okuryazarlığı", "teknofobi" ve "fiziksel" ya da "bilişsel" zorluklardan oluşan faktörlerle ilişkilendirilmektedir (McDonough, 2016, s. 1). Dijital bölünme kavramı genellikle bireyler, haneler, işletmeler ve coğrafi bölgeler arasındaki bilgi ve iletişim teknolojilerine (BİT) erişim fırsatları ile internet kullanımındaki farklılıkları ifade eder (OECD, 2001, s. 5). Dijital bölünme temelde internet, e-posta ve mobil telefon vb. dijital teknolojileri kullananlar ile kullanmayanlar arasındaki ayrımı açıklamak için kullanılmaktadır. Bu açıdan dijital bölünme, günlük yaşamlarında dijital teknolojileri kullanamayan ya da kullanmayı tercih etmeyenlerin dezavantajlı durumlarını tanımlamak için de kullanılan bir 'metafordur' (Cullen, 2001, s. 311).

Dijital bölünme kavramı yerine bazen dijital uçurum kavramı da kullanılmak-

tadır. Ancak bu iki terim aslında farklı anlamlar taşımaktadır. Dijital bölünme, toplumdaki farklı grupların bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanabilme yeteneklerindeki farklılıkları ifade eder ve bu farklılıklar genellikle eğitim seviyesi, cinsiyet veya yaş gibi faktörlere bağlı olarak ortaya çıkar. Dijital uçurum terimi ise dijital bölünmenin daha şiddetli bir biçimi olarak kabul edilir. Teknolojiye erişim farklarının çok büyük olduğu ve sosyoekonomik durum, gelişmişlik düzeyi, coğrafi bölge gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır. Dijital uçurum terimi Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk kez 1995 yılında bazı gazeteler tarafından kullanılmıştır. Ulusal Telekomünikasyon ve Bilgi İdaresi tarafından yayınlanan "Falling through the Net"¹ raporunda bu kavram "sahip olanlar ve olmayanlar" şeklinde tanımlanmış ve yapılan bir araştırmaya ait verilerle bu tanım desteklenmiştir (Van Dijk, 2020, ss. 1-2). Diğer taraftan Görgün Baran ve diğerlerine, (2017, s. 9) göre ise, gençler ve yaşlılar arasındaki dijital uçurum, ilk olarak Lenhart ve diğerleri (2000) ile Amerika Birleşik Devletleri Ticaret Bakanlığı (NTIA, 2000) tarafından belgelenmiştir. 2000 yılında 12 bin katılımcı üzerinde yapılan çalışmada, 65 yaş üstü kişilerin sadece %13'ünün internet erişimi olduğu, 30 yaş altındakilerin ise %65'inin internete erişimi olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular, genç ve yaşlı bireyler arasında internet kullanımında önemli bir fark olduğunu ortaya koymaktadır.

Yaş faktörü ile dijital teknoloji ilişkisini inceleyen çalışmaların daha çok genç kuşaklar üzerinde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Yaşlı bireylere yönelik çalışmaların ise oldukça az olduğu bilinmektedir (Görgün Baran ve diğerleri, 2017, s. 3). Dijital bölünmeye ilişkin yapılan çalışmalar, gelir, yaş, eğitim durumu, cinsiyet ve etnisite gibi eşitsizlik yaratan temel faktörlerin dijital erişimde önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Van Dijk, 2002). Özellikle yaşlı bireylerin teknoloji kullanımı ve dijital bölünme konusunu inceleyen araştırmalarda, yaş faktörünün yanı sıra, eğitim, gelir düzeyi ve yaşadıkları yer gibi çeşitli sosyal ve demografik etmenlerin de göz önünde bulundurulması gerektiği vurgulanmaktadır (Abbey & Hyde, 2009, s. 226; Selwyn ve diğerleri, 2003, s. 561). Bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımı ile yalnızlık arasındaki ilişkiyi araştıran bir çalışmada, bilgisayar ve internet uygulamalarını kullanan yaşlı bireylerin yalnızlık hissini azaltmadığı anlaşılmıştır. Çalışma, yaşlıların yalnızlık hissini azaltmak için daha etkili dijital çözümler üzerine odaklanması gerektiğini vurgulamaktadır. Böylelikle sosyal destek sağlayan teknolojilerin ve daha gelişmiş uygulamaların yaşlı bireylerin yalnızlık hissini yönetmelerine yardımcı olması beklenmektedir (Borneman, 2014, s. IV).

Genellikle yaşlı bireylerin dijital teknolojiyi kullanma isteklerinin düşük olduğunu değerlendiren çalışmaların, yaşlılıkla ilgili stereotiplere dayandığı ve gerçekte yaşlı bireylerin bu konuda yeterince araştırılmadığı öne sürülmektedir (Mannheim ve diğerleri, 2023, s. 1283). Bu bağlamda, yaşlıların dijital

1 "Falling through the Net" ifadesi, dijital teknolojilere ve internet erişimine sahip olmayan veya bu olanaklardan yeterince faydalanamayan kesimleri tanımlamak ve dijital dünyanın sunduğu fırsatlardan yeterince yararlanamayanlar için "ağın dışında kalan" anlamında kullanıldığı düşünülebilir.

teknolojiyi benimseme ve kullanma konusundaki önyargıların geçerli ve genellenebilir olmadığı düşünülmektedir. Zira yapılan çalışmalar, yaşlıların teknolojiyi kullanma yetenekleri ve isteklerinin yaygın olarak düşünüldüğünden daha olumlu olduğunu göstermektedir. Bu konuda Abbey ve Hyde'nin (2009, ss. 238-239) yaptığı çalışmanın bulguları, yaşlı bireylerin bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma konusundaki bazı olumsuz tutumların geçersiz olduğunu ve yaş faktörünün fiziksel bir engel oluşturmadığını göstermiştir. Ayrıca, yaşlı bireylerin dijital teknolojileri kullanma ve benimseme konusunda oldukça istekli oldukları ortaya konmuştur. Bunun dışında çalışmada yaş faktörüyle ilişkisi incelenen bir diğer değişken yaşlıların eğitim düzeyidir. Katılımcıların bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmada literatürde yaygın olarak bulunan sonuçların aksine eğitim düzeyinin de belirleyici bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma, yaşlı bireylerin teknolojiyi öğrenme isteği ve bilgi sahibi olma çabalarıyla dijital dünyayı keşfetme ve dijital teknolojiyi kullanma pratiklerine yönelik olumsuz yargıları tersyüz etmektedir.

Yaşlılara yönelik olumsuz stereotiplerin etkilerini inceleyen ve yaşlılar ile teknoloji arasındaki etkileşime odaklanan bir diğer çalışmada, gençler arasında yaşlılara dair ayrımcı görüşlerin yaygın olduğu ve bu durumun yaşlılar için özel teknolojilerin geliştirilmesi ve tasarlanması konusundaki ön yargıları beslediği vurgulanmaktadır. Ancak, araştırma aynı görüşlerin zaman zaman yaşlı bireyler tarafından da paylaşıldığını ortaya koymaktadır. Bu durum, yaşlıların farklı teknolojilere karşı isteksizliklerinin ve kendi teknoloji becerilerinin hafife alınmasının ortaya çıkmasına neden olabileceğini göstermektedir. Ayrıca yaşlı bireylerin teknoloji kullanımında daha az yetenekli olduklarına dair içselleştirilmiş klişelerin, teknolojiyi benimsemelerini ve kullanmalarını engelleyebileceğini göstermektedir. Bu nedenle araştırma yaşlı bireylerin teknolojiyi benimsemesi ve etkili bir şekilde kullanabilmesi için içselleştirilmiş klişeleri değiştirmenin önemini vurgulamaktadır (Ivan & Cutler, 2021).

Dijital teknolojinin, yaşlıların aileleriyle, arkadaşlarıyla ve topluluklarıyla bağlantıda kalmalarını sağlayarak sosyal izolasyonu önlediği ve yaşam kalitelerini artırdığına dair yapılan çalışmalar bulunmaktadır (Tuna Uysal & Zengin, 2023; Grey ve diğerleri, 2024; Hançeroğlu Kandemir & Pak Güre, 2024). Bu çalışmalarda, yaşlı bireylerin dijital teknolojiyi kullanırken erişim, beceri ve bilgi eksikliği gibi çeşitli engellerle karşılaştığına da değinilmektedir. Bu nedenle politikacılar, sivil toplum kuruluşları ve hizmet sağlayıcıların, yaşlıların dijital teknolojiden tam olarak yararlanabilmelerini sağlamak ve dijital bölünme riskini ortadan kaldırmak amacıyla bu tür engellere yönelik aksiyon almaları önerilmektedir (Hill ve diğerleri, 2015).

Yaşlılıkta Dijital Teknolojilerin Kullanımı ve Dijital Bölünme Riski

Günümüzde yaşlı bireylerin dijital teknolojilere olan ilgisi ve bu teknolojileri kullanma alışkanlıkları, bireyler arasında ve toplumsal düzeyde önemli bir konu haline gelmiştir. Dijital teknolojilerin yaşlı bireyler için sunduğu fırsatlar,

sosyal yaşamdan sağlık hizmetlerine kadar geniş bir yelpazede yer almakta ve yaşam kalitesini arttırmaktadır. Hızla evrilen dijital teknolojilerin hayatın çeşitli alanlarına entegre olmasıyla birlikte, yaşlı nüfusun da bu değişime uyum sağlamasının önemi artmaktadır. Örneğin, yaşlı bireylerin dijital teknolojileri ne kadar etkin bir şekilde kullanabildikleri, bu teknolojilerin günlük yaşamlarındaki etkileri ve dijital bölünme kavramının yaşlı bireyler açısından taşıdığı risklerin anlaşılması son derece önemlidir. Öte yandan günümüzde internetin yaygın kullanımıyla birlikte, elektronik ortamda bilgi güvenliği konusunda bazı riskler ortaya çıkmaktadır. Bu konuda bazı önlemler alınmasına rağmen güvenlik zafiyetleri yaşanabilmektedir. Bu sorunun aşılabilmesi için hem bireysel hem de toplumsal düzeyde internet kullanıcılarının güvenlik bilincinin artırılması gerekmektedir (Koçak & Memiş, 2018, s. 8).

Dijital bölünmenin anlaşılabilmesine yönelik yaşlı bireylerin interneti kullanım amaçları ve kullanım sıklıklarının yer aldığı bir araştırmanın sonuçlarına göre erkek yaşlı bireylerin %68,9'u günlük olarak bilgisayar kullanmayı tercih ederken, kadın yaşlı bireylerin tercih oranı %31,1'dir. Benzer şekilde haftada bir defa bilgisayar kullananların oranları da cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Erkeklerde haftada bir defa bilgisayar kullananların oranı %64,6 iken, kadınlarda bu oran %35,4 olarak kaydedilmiştir. İnternet kullanımı da benzer bir eğilim göstermektedir. Erkeklerin %68,5'i günlük olarak interneti kullanmayı tercih ederken, kadınların bu oranı %31,5'tir. Araştırmada, evlerde bilgisayar kullanım oranı %27,8 iken, internet kullanım oranı %42,1'dir. Bu durum, yaşlı bireylerin internet erişimini daha çok cep telefonları üzerinden mobil cihazlar aracılığıyla %91,4 oranında sağladıklarını göstermektedir. Ayrıca, yaşlı bireylerin eğitim düzeyi yükseldikçe, bilgisayar ve internet kullanım sıklığının arttığı sonucuna ulaşılmış ve dijital okuryazarlığın önemi vurgulanmıştır (Görgün Baran ve diğerleri, 2017, s. 19). Bu araştırmanın sonuçları, cinsiyet ve eğitim faktörünün yaşlı bireylerin dijital teknoloji kullanım alışkanlıklarını etkileyebileceğini ve dijital bölünmenin bu değişkenler üzerinden farklılıklara neden olabileceğini göstermektedir.

Dijital teknolojinin hızla geliştiği günümüzde, yaşlı bireylerin dijital teknolojileri kullanma biçimleri ve internet kullanım oranları giderek artmaktadır. Yaşlı bireylerin dijital teknolojiyi kullanım biçimlerinde, yaş, eğitim, cinsiyet ve sosyoekonomik faktörlerin etkisi bulunmaktadır. Diğer yaş gruplarına göre, bilgi teknolojilerine sahip olma ve kullanma konusunda yaşlı bireylerde önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar, teknolojinin, sistemlerin, kültürün ve yaşlı bireylerin teknoloji kullanımında karşılaştığı sınırlamalar ve zorluklardan kaynaklandığı düşünülmektedir (Liu ve diğerleri, 2021, s. 2). Bilişim teknolojilerinin kullanım sıklığının incelendiği başka bir araştırmada yaşlı katılımcılar 5 yıldır dijital teknoloji aracı olarak bilgisayar veya akıllı telefon kullandıklarını ve günün en az 2-3 saatini sosyal medya platformlarında geçirdiklerini belirtmişlerdir. Bu tür günlük kullanımların kendilerinde bağımlılık yapabileceklerini de belirtmişlerdir. Ayrıca yaşlı bireylerin dijital teknolojiyi kullanmak istediklerini ancak gençlere kıyasla teknolojiyi kullanma konusunda çok fazla yete-

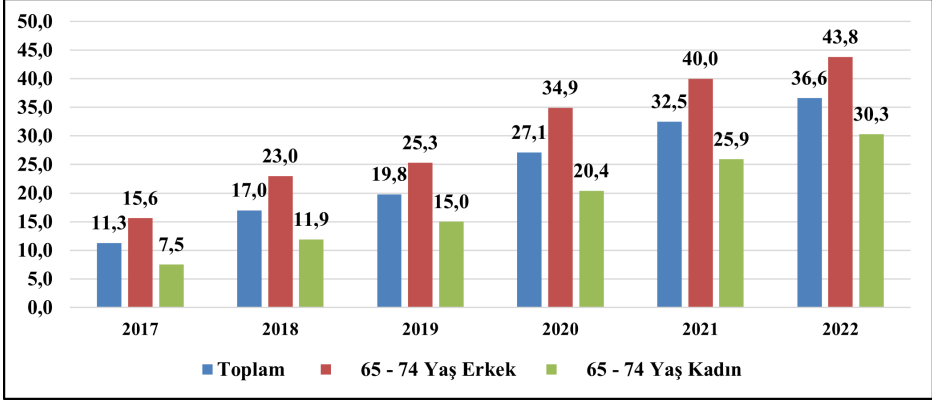

nekleri olmadığını ve dijital teknoloji konusunda yardıma ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir (Görgün Baran & Öztekin Alpaydın, 2020, s. 119). Pew Araştırma Merkezi (2014) tarafından yayımlanan bir rapor bu görüşü desteklemektedir. Rapora göre, 65 yaş ve üzeri bireylerin %59'u ilk kez internete girdiğini ve katılımcıların %77'sinin cep telefonuna sahip olduğu tespit edilmiştir. Yaşlı nüfusun teknoloji kullanımında artış olmasına rağmen, yaşlıların teknolojiyi kullanmaya yönelik tutumlarının diğer yaş gruplarına göre geride olduğu anlaşılmıştır (Gitlow, 2014, s. 272).

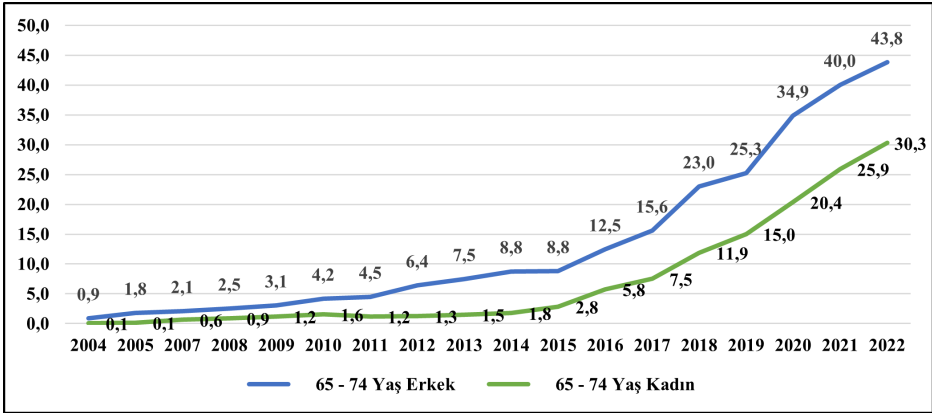
Günümüzde, dijital çağın en belirleyici unsuru olan bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı, günlük yaşamımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Özellikle internet aracılığıyla yeni medya ve iletişim ortamları, insanlara zengin bir sosyal ağ hizmeti ve geniş olanaklar sunmaktadır. Yaşlılar, toplum içinde diğer yaş gruplarına kıyasla dezavantajlı olarak kabul edilmektedir. Değişen toplumsal ve teknolojik yapı yaşlıların çevrimiçi pratikleri benimsemeleri ve bu teknolojileri kullanmalarını zorunlu kılmaktadır. Yaşlı nüfusun dijital teknoloji, çevrimiçi hizmetleri ve sosyal ağları kullanma biçimleri dijital uçurumun yarattığı eşitsizliklerin ve zorlukların belirlenmesi açısından son derece önemlidir (Görgün Baran ve diğerleri, 2019, s. 263). Türkiye'de, TÜİK'in 2014-2019 yıllarını kapsayan *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması* sonuçlarına göre, 65-74 yaş aralığındaki yaşlı bireylerin son üç ay içerisinde bilişim teknolojilerini kullanma oranları dijital uçurumun varlığına işaret etmektedir. 2014 yılında %5,0 olan internet kullanım oranı, 2015 yılında % 5,6'ya, 2016 yılında % 8,8'e, 2017 yılında ise %11,3'e yükselmiştir. Son olarak 2018 yılında %17'ye, 2019 yılında ise %19,8'e yükselmiştir. Bu verilere göre, 2014-2019 yılları arasında 65-74 yaş aralığındaki yaşlı bireyler arasında internet kullanım oranı 4 kat artmıştır. İnternete erişimi olan ve kullanan yaşlı bireyler cinsiyete göre karşılaştırıldığında 2019 yılında erkeklerin oranı %25,3 iken, yaşlı kadınların internet kullanım oranı %15,0 olmuştur (TÜİK, 2020).

Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması 2017-2022 sonuçlarına göre, 65-74 yaş aralığındaki bireylerin internet kullanım oranlarında belirgin bir artış yaşandığı görülmektedir (*Şekil 1*). Bu araştırmaya göre, 2017 yılında bu yaş grubundaki bireylerin yalnızca %11,3'ü internet kullanırken, 2022 yılında bu oran önemli ölçüde artarak %36,6'ya ulaşmıştır. Bu sonuçlar, yaşlı nüfusun dijital teknolojilere olan ilgisinin ve erişimindeki artışın bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, internet kullanan yaşlı bireylerin cinsiyete göre dağılımı da dikkate değerdir. Bu verilere göre, erkeklerin yaşlı kadınlara kıyasla internet kullanma oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle 2022 yılında, interneti kullanan yaşlı erkeklerin oranı %43,8'e ulaşırken, yaşlı kadınların oranı %30,3 olarak kaydedilmiştir. (TÜİK, 2022). Bu veriler, yaşlı nüfus arasında cinsiyete göre dijital uçurumun olduğunu göstermektedir.

Şekil 1. Yaşlıların cinsiyete göre internet kullanma oranları, 2017-2022 (son üç ay içinde) (TÜİK, 2022)

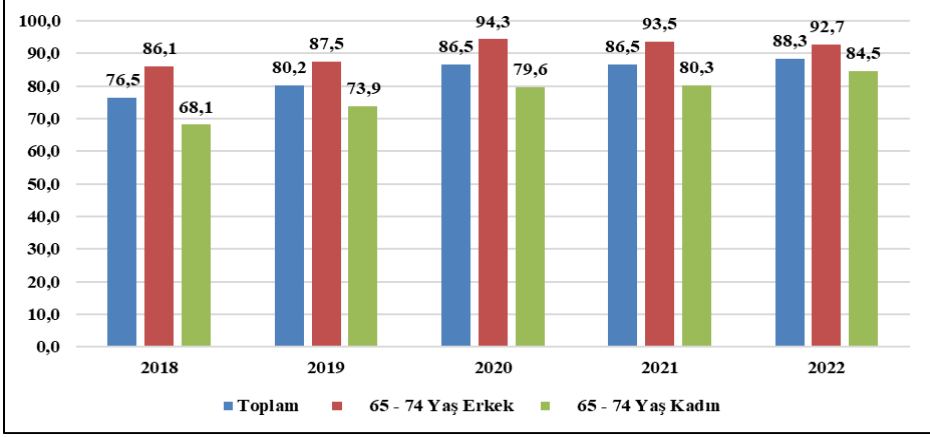

Şekil 2. Yaşlıların internet kullanım oranlarının cinsiyet ve yıllara göre dağılımı, 2004-2022 (Son 3 ay) TÜİK, 2022)

Yaşlı nüfusun internet kullanım oranlarını daha geniş bir zaman dilimi üzerinden incelediğimizde, 65-74 yaş aralığındaki yaşlıların internet kullanım oranlarının belirgin bir şekilde arttığı görülmektedir (Şekil 2). Grafikteki bilgilere göre 2004 yılında hem erkek hem de kadın yaşlıların internet kullanımı %1 oranına dahi ulaşamamışken, 2022 yılında erkeklerin internet kullanımları %43,8 olmuştur. Yaşlı kadınlarda ise bu oran %30'un biraz üzerindedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2004 ile 2022 yılları arasında gerçekleştirdiği bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçları, yaşlı nüfusun artışı ve dijital teknolojilerin gelecekteki gelişimine paralel bir şekilde, yaşlı bireyler arasında internet kullanımının daha yaygın hale geleceği beklentisini desteklemektedir (TÜİK, 2022).

Şekil 3. Yaşlıların, cinsiyete göre cep telefonu kullanım oranları, 2018-2022 (TÜİK, 2022)

TÜİK, 2018-2022 yıllarını kapsayan hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırmasında yaşlıların cep telefonu kullanım oranları da yer almıştır. Araştırmaya göre, yaşlı bireylerin cep telefonu kullanımı sürekli artış göstermiştir. Cep telefonu kullanım oranı 2018 yılında %76,5 iken, 2022 yılında %88,3'e yükselmiştir (Şekil 3). Bu dönem boyunca, yaşlı erkeklerin cep telefonu kullanım oranı yaşlı kadınlara kıyasla daha yüksek olmuştur. Bununla birlikte hem erkek hem de kadın yaşlıların cep telefonu kullanımları son beş yıl içinde sürekli bir artış göstermiştir (TÜİK, 2022).

Yaşlı bireyler, dijital dünyanın sunduğu fırsatları değerlendirerek, sevdikleriyle iletişim kurabilmekte uzak mesafedeki akraba ve arkadaşlarıyla bağlarını bu doğrultuda sürdürebilmektedir. Özellikle televizyon ve radyo gibi klasik bilgi edinme araçları dışında internet üzerinden çevrimiçi sosyal medya ve iletişim araçlarıyla farklı konularda bilgi edinebilmekte ve sosyal etkileşimlerini artırabilmektedirler. Bu noktada yaşlıların teknolojik cihazları kullanma ve internete bağlanma amaçlarının tespiti oldukça önemlidir. Görgün Baran ve diğerleri (2017, ss. 16-21)'nin TÜİK 2016 Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması veri setine dayandırdıkları Tablo 1'deki araştırma sonuçlarına göre eğlence amaçlı internet kullanımında (örneğin sosyal medya veya haber okuma gibi) kişinin eğitim seviyesi çok önemli olmasa da daha teknik beceriler gerektiren kullanımlarda (örneğin e-posta alma-gönderme, internet bankacılığı, çevrimiçi randevular) eğitim düzeyi daha belirleyici bir faktör olarak öne çıkmıştır. Bu durumda, eğitilmiş yaşlı bireylerin internet ve bilgisayar kullanma yetenekleri, dijital okuryazarlık düzeylerini belirlemede önemli bir rol oynamaktadır.

Tablo 1. Yaşlıların internet kullanım amaçları (Görgün Baran ve diğerleri, 2017)

Kullanım Amaçları	f	%	N
E-posta gönderme/alma	181	4.20	497
İnternet üstünden telefonla görüşme/ video görüşmesi	152	3.60	497
Sosyal medya kullanımı	321	7.50	497
Haber sitelerini ziyaret etme	358	8.40	497
Mal ve hizmetler hakkında bilgi arama	253	5.90	497
Oyun indirme/oynama	109	2.50	497
Müzik dinleme	165	3.90	497
TV izleme	95	2.20	497
Ücretli video izleme	5	0.10	497
Paylaşım sitelerinden video izleme (Örneğin <i>YouTube</i>)	207	4.80	497
Kendi oluşturduğu içeriği yükleme	147	3.40	497
Web sitesi veya blog oluşturma	9	0.20	497
Sağlıkla ilgili bilgi arama	282	6.60	497
Doktordan randevu alma	105	2.50	497
Seyahat ve konaklama işlemleri için kullanma	81	1.90	497
Mal veya hizmet satışı	48	1.10	497
İnternet bankacılığı	111	2.60	497
Ödeme yapma	16	0.40	497
Çevrimiçi kurs	3	0.10	497
Çevrimiçi görsel-işitsel materyal bulma	5	0.10	497
Çevrimiçi olarak eğitmen ve öğrencilerle iletişim	4	0.10	497

Bilişim teknolojileri kullanımı, dijital teknoloji kullanımı ve internet erişimi hakkındaki TÜBİTAK tarafından desteklenen araştırmanın sonuçlarını göre, araştırmaya katılan yaşlı bireylerin dijital teknolojiye sahip olma oranlarının yüksek olduğu bulunmuştur. Hanelerin %51.4'ünde masaüstü bilgisayar, %13.3'ünde dizüstü bilgisayar, %5.2'sinde tablet ve %6.0'ında akıllı televizyon bulunmaktadır. Akıllı telefon ise en yaygın dijital teknolojidir ve hanelerin %51.4'ünde bulunmaktadır. Ancak, internet erişimi tüm hanelerde aynı düzeyde yaygın değildir. Hanelerin %56'sında internet bağlantısı bulunmamaktadır. Bu, hanelerin internete erişmek için akıllı telefonlarını, tabletlerini veya diğer cihazlarını kullandıklarını göstermektedir. Kadınların internet erişimine sahip

olma olasılığı erkeklerden daha yüksektir. Kadınların %57.2'sinin hanesinde, erkeklerin ise %60.2'sinin hanesinde internet erişimi mevcuttur (Binark ve diğerleri, 2020, s. 9).

Sonuç ve Öneriler

Modern toplum, kendini yenileme dinamikleriyle birlikte toplumsal, ekolojik ve bireysel riskler yaratmaktadır. Bu riskler, sanayi toplumunun denetim ve güvenlik mekanizmalarının ötesine geçerek, Beck'in kavramsallaştırdığı "risk toplumu" aşamasına işaret etmektedir. Giddens ise bu riskleri 'risk' ve 'geç modernite' kavramları üzerinden ele alarak toplumların giderek artan risklerle karşı karşıya olduğunu vurgulamıştır. Böylece, her iki kuramcı da günümüz açısından risk olgusunu merkezi bir ilgi alanı olarak görmüş ve bu olgunun toplumlar için giderek daha önemli bir mesele haline geldiğini belirtmiştir.

Geleneksel toplumların aksine, modern toplumlar endüstrileşme, teknolojik gelişmeler ve küreselleşme gibi dinamiklerle büyük değişimlere uğramıştır. Bu değişimler, beraberinde yeni ve karmaşık risk türlerini meydana getirmiştir. Artık toplumlar, yalnızca doğal afetler gibi öngörülebilir risklerle değil, aynı zamanda teknolojik kazalar, çevresel felaketler ve nükleer tehditler gibi kestirilemeyen risklerle de karşı karşıyadır. Risk toplumu teorisi, modernleşmenin insanları bu tür risklerle daha fazla yüzleşmek zorunda bıraktığını ve bu risklerle başa çıkmak için yeni bir toplumsal düzenin gerekliliğini savunmaktadır.

Yeni toplumsal düzenin oluşması aşamasında teknolojik ve bilimsel ilerlemeler modern toplumların, doğa ve toplum üzerinde daha geniş kapsamlı etkilere yol açmasına neden olmuştur. Sanayileşme, çevre kirliliği ve iklim değişikliği gibi riskleri beraberinde getirirken, dijitalleşmenin neden olduğu çeşitli toplumsal riskler de bulunmaktadır. Dijital ve bilişim teknolojilerin yaygınlaşmasıyla birlikte ortaya çıkan dijital bölünme, siber güvenlik riskleri ve kişisel verilerin korunamamasından kaynaklanan endişeler bu risklerden bazılarıdır. Bu risklerin yaşlı bireyler üzerindeki etkilerine bakıldığında, dijital ve bilişim teknolojilerini kullanımlarını belirleyen çeşitli faktörler olduğu anlaşılmaktadır. Bu faktörler arasında yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, ekonomik durum ve coğrafi farklılıklar belirleyici rol oynamakta ve bu unsurlar, yaşlıların dijital teknoloji kullanımını önemli ölçüde etkilemektedir. Ayrıca, bu faktörlerin teknolojiye erişim, teknolojiye karşı tutumlar, bilişsel yetenekler ve teknoloji kullanımında sosyal destek ağlarından yararlanma gibi konularda da etkili olduğu düşünülmektedir. Örneğin, yaşlı bireylerin teknolojiye erişimleri sınırlı olabilir ve bu durum kullanım sıklığını etkileyebilir. Öte yandan yaşlıların teknolojiye yönelik tutumları da önemlidir. Olumlu tutumlar teknolojiyi kullanma olasılığını artırırken, olumsuz tutumlar ise engel olabilir. Bilişsel yetenekler de dijital teknoloji kullanımını etkilemektedir. Teknoloji araçlarını kullanma becerileri ve yeni bilgileri öğrenme kapasiteleri, yaşlı bireylerin dijital dünyada etkin olmalarını sağlayabilir. Dijital teknolojilerin kullanımında yaşlı bireylerin sosyal destek alabilmeleri de önemli görülmektedir. Aile üyeleri, arkadaşlar veya diğer

topluluklar yaşlılara teknoloji kullanımında yardımcı olabilir. Ulusal ve yerel düzeydeki politikacılar, sivil toplum kuruluşları ve çeşitli kurumlar bu konularda projeler üretebilir ve eğitimler düzenleyebilir.

Ulrich Beck ve Anthony Giddens'in 'risk toplumu' ve 'geç modernite' kavramları, teknolojik gelişmelerin yaşlı bireyler üzerindeki etkilerini anlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Teknolojinin hızla gelişmesi, yaşlı bireyler için fırsatlar sunmanın yanı sıra, yeni riskleri de beraberinde getirmektedir. Modernleşmenin getirdiği riskler, yaşlı bireylerin dijital dünyaya entegrasyonunu etkileyerek dijital bölünme riskini artırmaktadır. Risk toplumu yaklaşımı, modern toplumların risk ve güvenlik algısını anlamak için alternatif bir bakış açısı sunarak toplumsal dönüşümlerin anlaşılmasına katkıda bulunabilir. Sonuç olarak bu araştırma, yaşlı bireylerin dijital teknoloji kullanımına ilişkin elde edilen bulguları sunmakta ve bu bulgular temelinde gerçekleştirilen analizler doğrultusunda çeşitli stratejik önerilerde bulunmaktadır. Öncelikle, yaşlı bireylerin dijital teknolojiye daha rahat uyum sağlamaları için dijital okuryazarlık eğitimleri ve destek programlarının sunulması faydalı olabilir. Bu tür eğitimlerin yerel yönetimler, kamu kurumları, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanması, yaşlı bireylerin teknolojiyi günlük yaşamlarına entegre etmelerini desteklemek açısından önemli bir adımdır. Ayrıca, ulusal ve yerel düzeyde, yaşlı bireylerin dijital teknolojilere uyum süreçlerini destekleyici politikaların ve projelerin geliştirilmesi teşvik edilmelidir. Bu tür politikalar, yaşlı bireylerin teknolojiye erişimlerini kolaylaştırarak, dijital dünyada daha etkin bir şekilde yer alabilmelerine katkıda bulunabilir. Bunun yanı sıra, yaşlı bireylerin teknolojiye uyumlarını desteklemek amacıyla sosyal destek ağlarının güçlendirilmesi gerekmektedir. Aile üyeleri, arkadaşlar ve topluluk üyeleri tarafından sağlanacak destek, yaşlı bireylerin dijital becerilerini geliştirmelerine yardımcı olabilir ve teknolojiye adaptasyon süreçlerini kolaylaştırabilir. Son olarak, yaşlı bireylerin çevrimiçi güvenlik konusunda daha fazla bilgi edinmelerine yardımcı olmak amacıyla temel seviyede siber güvenlik eğitimleri düzenlenmesi de önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Abbey, R., & Hydde, S. (2009). No country for older people? Age and the digital divide. *Journal of Information, Communication & Ethics in Society*, 7(4), 225-242. <https://doi.org/doi:10.1108/14779960911004480>
- Adaş, E., & Erbay, B. (2022). Yapay zekâ sosyolojisi üzerine bir değerlendirme. *Gaziantepe University Journal of Social Sciences*, 21(1), 326-337.
- Amaral, I., & Daniel, F. (2016). Ageism and IT: Social representations, exclusion and citizenship in the digital age. *Lecture notes in computer science* (ss. 159-166). https://doi.org/10.1007/978-3-319-39949-2_15
- Bahar, H. İ. (2009). *Sosyoloji*. USAK Yayınları.
- Beck, U. (2005). *Siyasallığın icadı* (N. Ülner, Çev.). İletişim Yayınları.

- (2011). *Risk toplumu: Başka bir modernliğe doğru* (K. Özdoğan & B. Doğan, Çev.). İthaki Yayınları.
- Binark, M., Arun, Ö., Özsoy, D., Kandemir, B., & Şahinkaya, G. (2020). COVID-19 sürecinde yaşlıların enformasyon arayışı ve enformasyon değerlendirilmesi: TÜBİTAK SOBAG 120k613 no'lu araştırma projesi. *Yaşlanma Çalışmaları Derneği Yayınları*.
- Bornemann, R. (2014). *The impact of information and communication technology (ICT) usage on social isolation including loneliness in older adults. A systematic review* (Yayımlanmamış doktora tezi). Stendal University of Applied Sciences.
- Canatan, A. (2015). Yaşlılar ve toplum. H. Bacanlı & Ş. Işık Terzi (Ed.). *Yetişkinlik ve yaşlılık gelişimi ve psikolojisi* içinde (ss. 357-392). Açılım Kitap.
- Cullen, R. (2001). Addressing the digital divide. *Online information review*, 25(5), 311-320. <https://doi.org/10.1108/14684520110410517>
- Çuhacı, A. (2007). Ulrich Beck'in risk toplumu kuramı. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(14), 129-157.
- Chee, S. Y. (2023). Age-related digital disparities, functional limitations, and social isolation: Unraveling the grey digital divide between baby boomers and the silent generation in senior living facilities. *Aging & Mental Health*, 28(4), 621-632. <https://doi.org/10.1080/13607863.2023.2233454>
- Demiris, G., Rantz, M., Aud, M. A., Marek, K. D., Tyrer, H. W., Skubic, M., & Hussam, A. (2004). Older adults' attitudes towards and perceptions of 'smart home' technologies: A pilot study. *Medical Informatics and the Internet in Medicine*, 29(2), 87-94. <https://doi.org/10.1080/14639230410001684387>
- Esgin, A. (2013). İmal edilmiş belirsizlikler çağının sosyolojik yönelimi: Ulrich Beck ve Anthony Giddens kaynaklı "risk toplumu" tartışmaları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 12(3), 683-696.
- Gelderblom, H., Van Dyk, T., & Van Biljon, J. (2010). Mobile phone adoption: Do existing models adequately capture the actual usage of older adults? *Proceedings of the Research Conference of the South African Institute of Computer Scientists and Information Technologists* içinde (sss. 67-74). New York, NY: ACM <https://doi.org/10.1145/1899503.1899511>
- Gencer, M. (2021). Risk toplumu bağlamında yurttaş gazeteciliği ve korku kültürünün yayılması. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 9(27), 55-66.
- Giddens, A. (1994). *Modernliğin sonuçları* (E. Kuşdil, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- (2010). *Modernite ve bireysel-kimlik geç modern çağda benlik ve toplum* (Ü. Tatlıcan, Çev.). Say Yayınları.
- (2012). *Sosyoloji* (H. Özel ve diğerleri., Çev.). Kırmızı Yayınları.
- Gitlow, L. (2014). Technology use by older adults and barriers to using technology. *Physical & Occupational Therapy in Geriatrics*, 32(3), 271-280. <https://doi.org/10.3109/02703181.2014.946640>

- Görgün Baran, A., Koçak Kurt, Ş., & Serdar Tekeli, E. (2017). Yaşlıların dijital teknolojileri kullanım düzeyleri üzerine bir araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 45, 1-24.
- Görgün Baran, A., Serdar Tekeli, E., & Koçak Kurt, Ş. (2019). Dünyada ve Türkiye’de yaşlıların sosyal ağ kullanımı üzerine bir değerlendirme. V. Kalınkara (Ed.), *Yaşlılık yeni yüzyılın gerçeği* içinde (ss. 263-296). Nobel.
- Görgün Baran, A., & Öztekin Alpaydın, M. (2020). A qualitative study on skills of elders to use digital technology products from digital divide perspective. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 13(2), 107-122.
- Güneriok, M. (2015). *Risk toplumu ve din -sosyolojik bir inceleme* (Yayımlanmamış doktora tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Grey, E., Baber, F., Corbett, E., Ellis, D., Gillison, F., & Barnett, J. (2024). The use of technology to address loneliness and social isolation among older adults: The role of social care providers. *BMC Public Health*, 24, 108. <https://doi.org/10.1186/s12889-023-17386-w>
- Hançeroğlu Kandemir, B., & Pak Güre, M. D. (2024). Yaşlılarda teknoloji kullanımının toplumsal hayata katılıma ve başarılı yaşlanmaya etkisinin incelenmesi. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, (22), 60-82. <https://doi.org/10.46218/tshd.1335473>
- Heinz, M., Martin, P., Margrett, J. A., Yearns, M. H., Franke, W. D., Yang, H. I., Wong, J., & Chang, C. K. (2013b). Perceptions of technology among older adults. *Journal of Gerontological Nursing*, 39(1), 42-51. <https://doi.org/10.3928/00989134-20121204-04>
- Hill, R., Betts, L. R., & Gardner, S. E. (2015). Older adults’ experiences and perceptions of digital technology: (Dis)empowerment, wellbeing, and inclusion. *Computers in Human Behavior*, 48, 415-423. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.01.062>
- Ivan, L., & Cutler, S. J. (2021). Ageism and technology: The role of internalized stereotypes. *University of Toronto Quarterly*, 90(2), 127-139. <https://doi.org/10.3138/utq.90.2.05>
- Kalınkara, V., & Sarı, İ. (2019). Yaşlılarda sosyal ağ kullanımı ve yalnızlık ilişkisinin belirlenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 12(1), 8-19.
- Koçak, H., & Memiş, K. (2017). Ulrich Beck’in risk toplum teorisi bağlamında güvenlik ve özgürlük ikilemi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 251-26.
- _____ (2018). Bilgi toplumunda korku: Bilgi güvenliği ve risk toplumu. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(3), 1-10.
- Krueger, D. C., Stone, D. L., & Lukaszewski, K. M. (2018). Age and the digital divide. *Journal of Strategic Innovation and Sustainability*, 13(3), 75-84.
- Liu, L., Wu, F., Tong, H., Hao, C., & Xie, T. (2021). The digital divide and active aging in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(23), 12675. <https://doi.org/10.3390/ijerph182312675>

- Mannheim, I., Varlamova, M., Van Zaalen, Y., & Wouters, E. (2023). The role of ageism in the acceptance and use of digital technology. *Journal of Applied Gerontology*, 42(6), 1283–1294. <https://doi.org/10.1177/07334648231163426>
- Mubarak, F., & Suomi, R. (2022). Elderly forgotten? Digital exclusion in the information age and the rising grey digital divide. *INQUIRY: The Journal of Health Care Organization, Provision, and Financing*, 59. <https://doi.org/10.1177/00469580221096272>
- McDonough, C. C. (2016). The effect of ageism on the digital divide among older adults. *HSAO Journal of Gerontology & Geriatric Medicine*, 2(1), 1-7. <https://doi.org/10.24966/ggm-8662/100008>
- Neves, B. B., Amaro, F., & Fonseca, J. R. S. (2013). Coming of (old) age in the digital age: ICT usage and non-usage among older adults. *Sociological Research Online*, 18(2), 22-35. <https://doi.org/10.5153/sro.2998>
- Neves, B. B., Waycott, J., & Malta, S. (2018). Old and afraid of new communication technologies? Reconceptualising and contesting the 'age-based digital divide.' *Journal of Sociology*, 54(2), 236-248. <https://doi.org/10.1177/1440783318766119>
- OECD. (2001). Understanding the digital divide. *OECD Digital Economy Papers*. <https://doi.org/10.1787/236405667766>
- Ölmez, E. H., Alptekin, Ü. M., & Asla, Ö. (2021). Siber uzayda yaşlı bireylerin siber güvenlik sorunları üzerine bir swot analizi. *International Academic Social Resources Journal*, 6(25), 772-781.
- Papí-Gálvez, N., & La Parra-Casado, D. (2023). Age-based digital divide: Uses of the internet in people over 54 years old. *Media and Communication*, 11(3). <https://doi.org/10.17645/mac.v11i3.6744>
- Pelizäus-Hoffmeister, H. (2016). Motives of the elderly for the use of technology in their daily lives. E. Domínguez-Rué & L. Nierling (Eds.), *Ageing and technology* içinde (pp. 27-46).
- Powell, J. L., & Wahidin, A. (2005). Ageing in the 'risk society'. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 25(8), 70-83. <https://doi.org/10.1108/01443330510629108>
- Powell, J. L. (2009). From "trust society" to the "risk society"? The case of aging and welfare in Europe. *Hallym International Journal of Aging*, 11(1), 65-76. <https://doi.org/10.2190/HA.11.1.e>
- Saf, H. H. (2017). Risk toplumunda toplumsal denetim: WhatsApp darbesine FaceTime önlemi. *TRT Akademi*, 2(3), 160-180.
- Selwyn N, Gorard S, Furlong J, & Madden L. (2003) Older adults' use of information and communications technology in everyday life. *Ageing and Society*, 23(5), 561-582. <https://doi:10.1017/s0144686x03001302>
- Soydemir, S. (2011). Modernizmin karanlık yüzü: Risk toplumu. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 3(2), 169-178.

- (2013). *Risk kavramının toplumsal yansıması: Sosyal güvenlik ve sosyal yardımlaşma*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sungur, Z. (2019). Kendisiyle yüzleşen toplum: Risk toplumu. S. Suğur & A. Görgün-Baran (Ed.), *Sosyolojide yakın dönem gelişmeler* içinde (ss. 78-92). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3852, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 2659.
- Timur, K. (2017). Ulrich Beck: Risk toplumu - başka bir modernliğe doğru. *Intermedia International E-journal*, 4(6), 188-192.
- Tufan, İ. (2016a). *Türkiye’de demografik dönüşüm, yarattığı riskler ve sorunlar, alınması gereken önlemler ve gelecekle ilgili hedefler*. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu Türkiye Millî Komisyonu, Grafiker- Ofset.
- (2016b). Yaşlanan toplumun riskleri, problemleri, ihtiyaçları. H. Ceylan (Ed.), *Yaşlılık sosyolojisi* içinde (ss. 99-117). Nobel.
- Tuna Uysal, M. (2020). Yaşlı bireylerin sosyalleşmesinde dijital teknolojinin rolü: Dijital yaşlılar üzerine bir çalışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (50), 43-59.
- Tuna Uysal, M., & Zengin, Ş. (2023). Yaşlı bireylerin dijital alanda sosyalleşmesi üzerine bir çalışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (59), 59-71.
- TÜİK. (2014). *İstatistiklerle yaşlılar, 2014*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2014-18620> adresinden erişilmiştir.
- (2020). *İstatistiklerle yaşlılar, 2019*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2019-33712> adresinden erişilmiştir.
- (2022). *Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması, 2022*. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587) adresinden erişilmiştir.
- (2023). *İstatistiklerle yaşlılar, 2022*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2022-49667> adresinden erişilmiştir.
- (2024). *İstatistiklerle yaşlılar, 2023*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2023-53710> adresinden erişilmiştir.
- UNFPA. (2012). *Ageing in the twenty-first century: A celebration and a challenge*. United Nations Population Fund.
- Van Dijk, J. A.G.M. (2002). A framework for digital divide research. *The Electronic Journal of Communication*, 12, 1-2.
- (2020). *The digital divide*. Polity.
- WHO. (2015). *World report on ageing and health*. Geneva: World Health Organisation.
- Yurtsever, H. (2011). *Kapitalizmin sınırları ve toplumsal proletarya*. Yordam Kitap.

Zhou, Y., He, T., & Lin, F. (2022). The digital divide is aging: An intergenerational investigation of social media engagement in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(19), 12965. <https://doi.org/10.3390/ijerph191912965>

Etik Kurul Onayı: Etik kurul onayına ihtiyaç bulunmamaktadır.

Çıkar çatışması: Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Finansal destek: Finansal destek bulunmamaktadır.

Yazar Katkı Oranı: H. Koçak (%50), M. Keskin (%50).

Ethics committee approval: There is no need for ethics committee approval.

Conflict of interest: There are no conflicts of interest to declare.

Financial support: No funding was received for this study.

Author contribution rate: H. Koçak (50%), M. Keskin (50%).

Etkileşim

Yorum

söyleşi

çeviri

eleştiri